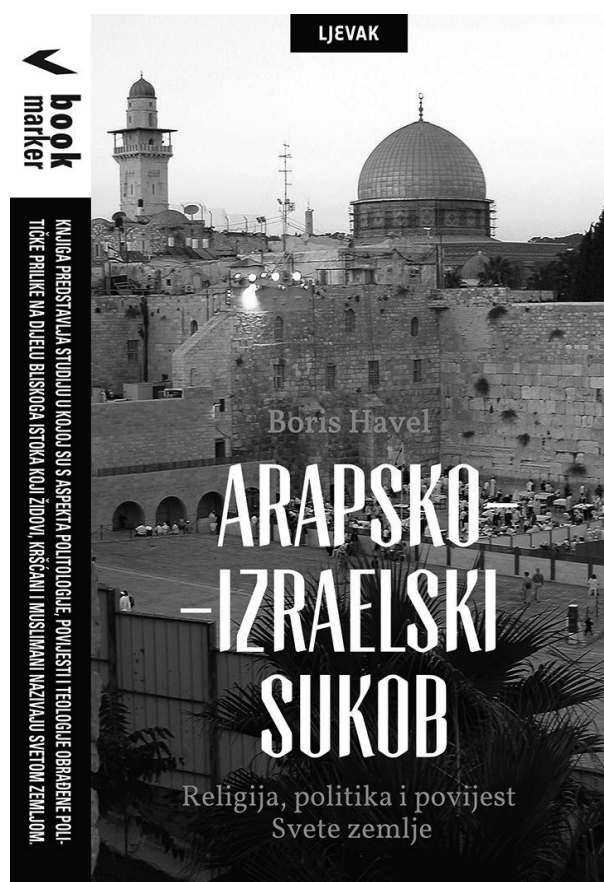

Boris Havel

Arapsko-izraelski sukob. Religija, politika i povijest Svete zemlje

Naklada Ljevak, Zagreb, 2013.

Hrvoje Špehar

Zbunjenost koju istraživači političkih zbivanja, društveni analitičari i znanstvenici, koji su najvećim dijelom obrazovani u tradiciji zapadne filozofije i racionalističkoga (ponekad i materijalističkog) poimanja svijeta, osjećaju kada se suoče s političkim zbivanjima na Bliskom istoku teško se može usporediti sa zbunjenošću pred bilo kojim drugim političkim fenomenom. Polazeći od pretpostavke da živimo u sekularno (svjetovno) doba, kako ingeniozno impostira Charles Taylor, svi naši istraživački alati, naše mjerne jedinice, naše usvojene i višestruko prevrednovane kategorije, kao i sva raspoloživa snaga da se nanovo otkrije ono što prijeći kvalitetniju spoznaju ostaju minorizirani pred činjenicom onoga "iracionalnog u ideji božanskog" (R. Otto).

Politika i religija oduvijek su nužno povezane, i to ne samo uobičajenim površnim lamentiranjem nad ulogom neke društvene zajednice u političkom spektru, nego stvaralački, gotovo mitološko kozmogonijski. Iracionalno u politici nije ni slučajnost ni greška u sustavu; iracionalno je sastavni, fundamentalni oblik složenoga političkog fenomena i u njemu religija, mit, *tremendum* i *fascinans*, kao i svi pravno-politički odvojci kanonizacije vjerovanja (pa i običnog po-vjerenja), imaju nezamjenjivu ulogu. Politička tradicija Zapada, opisivana kao raščarani politički obzor (Max Weber) i kao radikalno suprotstavljena svakom obliku iracionalno-religijskog utemeljenja, sâma je rođena u krilu dominantne religijske tradicije koja je samu sebe konstituirala na imanentnom dualizmu Božjega i carevog, u različitim interpretacijama (primjerice, gelazijevskoj i bazilijevskoj), u jednome specifičnom momentu odustajanja sakralnoga da se spušta na razinu profanog i da njime vlada, kao da bi se to činilo nekom

Hrvoje Špehar, docent na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. E-pošta: hspehar@fpzg.hr

povlasticom ili nasušnom potrebom. Iz takvih pozicija zbunjenosti – koja je duboko ukorijenjena u religijskoj slici svijeta, a koja se konačno oblikovala u sekularnima, a ponekad i sekularizatorskim mišljenjima – svi fenomeni neposredne interpretacije cijeloga političkog zbivanja teološkim, metafizičkim i neizgovorivim osjećanjima moraju postati dio mračnoga, zazornog, nestvarnog (zašto postoje?) ili, u najmanju ruku, čudnovatog svijeta. Pa ipak, najčudnovatije od svega je to – kao što pokazuje cijela plejada autora koji se bave religijskim kretanjima diljem svijeta (primjerice, Ronald Inglehart i Pippa Norris) – da je svijet duboko uronjen u religiju te da postoje samo omanje oaze u kojima, ali samo na prvi pogled, nije riječ o relevantnoj ulozi religije u društvenim zbivanjima.

Možda je najveća vrijednost knjige Borisa Havela *Arapsko-izraelski sukob. Religija, politika i povijest Svete zemlje* upravo raščaravanje te zbunjenosti pred političkim zbivanjima na Bliskom istoku koja može utjecati na pogrešna razumijevanja i tumačenja političkih zbivanja u toj iznimnoj regiji. O impulsima koji oblikuju svijet Bliskog istoka, a u Havelovoj knjizi u prvom je planu politički svijet, sam autor kaže da "bilo da su religijski ili sekularni, ideološki ili pragmatični, iracionalni ili racionalni, oni su stvarni, a politički akteri koje ti impulsi potiču, autori su bliskoistočne stvarnosti u njezinu današnjem obliku i kreatori njezine budućnosti". Potom nastavlja da "oni među njima koji u postojanju izraelske Države prepoznaju čimbenike koji nisu (samo) ovozemaljski, nego (i) duhovni, transcendentni, soteriološki, mesijanski i eshatološki, božanski ili đavolski nadahnuti ili potaknuti, arapsko-izraelskom sukobu prilaze s aspekta koji je jedinstven i koji se nerijetko duboko kosi sa zapadnjačkim kako svjetonazorom tako i pristupom međunarodnim odnosima, vođenjem politike, rješavanjem sukoba i zastupanjem nacionalnih interesa". Uzimajući u obzir sve navedeno, istraživanja Bliskog istoka – sukoba i mirovnih rješenja, uspostave primirja ili koncesija na koje su strane u sukobu pripravne, kao i aspiracije političkih vođa prema konačnim rješenjima koja su nužno obilježena vrlo slojevitima, ponekad konfuznim i konflacijskim učincima, koji se tek donekle mogu nazrijeti iz oblikovanja (svete i posvećene) povijesti ili unutar postojećega religijskog iskustva – iznimno je složen teorijski i metodološki posao.

No koliko god je o političkim zbivanjima na Bliskom istoku donekle moguće govoriti s polazišta povijesnoga i teološkog

iskustva, na čemu autor opravdano inzistira, toliko je potrebni je ukazati na mnogo šire aspekte religijskog fenomena koji se ne mogu iščitati na temelju povijesti ili na temelju društvene interakcije – to je, naime, onaj dio koji je duboko neizreciv, a koji ima najveći potencijal da potiče masovnu mobilizaciju te tako ostaje (neizrecivo) nekontroliran, kako je pokazao Canetti. Upravo ta snaga religije koja se nalazi u skrivenosti i neistraženosti, a koja potencijalno može promijeniti cijeli tijek zbivanja, zadaje najviše glavobolje racionalnim objašnjenjima svjetskih zbivanja, pravocrtnome (progresističkom) kretanju povijesti ili idejama da jednostavnim alatima možemo rješavati složene (međunarodne) sukobe.

Kao odličan prilog istraživanju neistraženih područja bliskoistočne politike, knjiga Borisa Havela značajno je osvježeno u hrvatskoj znanstvenoj i društvenoj javnosti. Bogato isprepletena raskošnim pojmovnikom, knjiga ukazuje na mnoštvo značajnih momenata u oblikovanju bliskoistočne politike, osobito s obzirom na uzroke, karakter i povijesni razvoj arapsko-izraelskog sukoba, te predstavlja nezamjenjivo štivo u svakome budućem ozbiljnom istraživanju ove regije u političkoj znanosti. Knjiga je podijeljena na devet uravnoteženih cjelina: (1) Uvod u problematiku arapsko-izraelskog sukoba, (2) Metodologija i izvori, (3) Uloga i važnost povijesti u židovstvu i islamu, (4) Pregled povijesti Svete zemlje do islamskih osvajanja, (5) Nežidovi u židovskim izvorima i tradiciji, (6) Islam, Židovi i Palestina od nastanka islama do 1917., (7) Razvoj cionističkog pokreta i religijskog cionizma, (8) Islamski teritorij i židovska politička vlast, (9) Zaključak: percepcija, bit i budućnost sukoba.

Premda je bitno oslonjena na povijesne i teološke izvore, studija se može jasno smjestiti među značajne oblike istraživanja u političkoj znanosti. Osim toga, odmjereno koristi domete drugih disciplina (interdisciplinarno i pluridisciplinarno) u pokušaju analize političkih fenomena. Unatoč kompleksnoj temi i zahtjevnoj metodologiji istraživanja, studija odolijeva uobičajenoj mani znanstvene literature da tekst učini neprohodnim ili zamornim, što je još jedna velika prednost i osvježeno na području društvenih znanosti. Istraživanje koje je proveo Havel upućuje, nadajmo se, na povratak značajnim povijesnim i teološkim izvorima u pokušaju razumijevanja aktualnih političkih zbivanja, imajući na umu staru latinsku izreku *Astra non mentiuntur, sed astrologi bene mentiuntur de astris*. ■